

Boken "Speldonet- Cahmanorglar 1674-1737- En tongivande byggnadskonst" är ett unikt kulturhistoriskt dokument och resultatet av ett mångårigt forskningsarbete.

Den skildrar hur orgelbyggnadskonsten infördes från Nordtyskland till Sverige av Hans Henrich Cahman, 1637-1699, självständig orgelbyggare från 1674, som kom till Sverige och Landskrona 1685 och till Växjö 1688 för att till domkyrkan bygga en stor orgel, färdig 1691. Han fortsatte 1692 till Uppsala för att bygga Nordens största orgel, färdig 1699, strax innan han dog. Han byggde ett stort antal orglar till olika kyrkor i Sverige, men Virestadsorgeln, från 1690, nu på Smålands

Muséum är den enda kvarvarande spelbara orgeln av Hans Henrich Cahman. En detaljerad teknisk beskrivning av Virestadsorgelns uppbyggnad, illustrerad med 36 st. konstfärdigt utförda och skalenliga ritningar utgör ett utmärkt utbildningsmaterial.

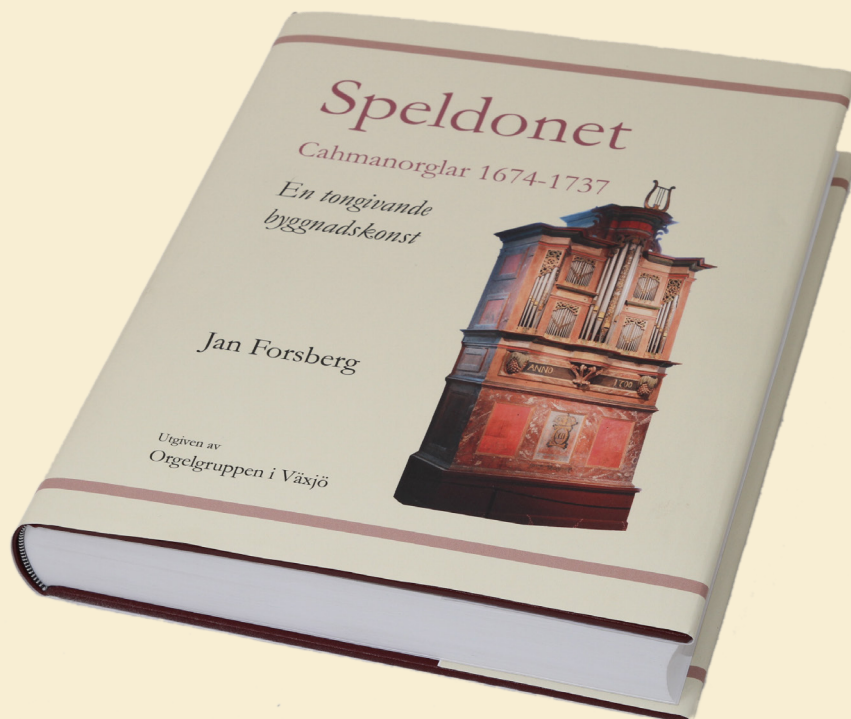
Sonen Johan Niclas Cahman, 1674-1737, som fortsatte faderns verksamhet och byggde många orglar bl. a. den berömda barockorgeln i Leufsta Bruk, blev kallad den svenska orgelbyggnadskonstens fader. Orgelbyggarfamiljen Cahmans samtliga, 147 st, orgelverks historia beskrivs, med dispositioner, ombyggnader, vidareförsäljning till andra kyrkor, utrivningar m.m., där Abraham Abrahamson Hülphers bok om Sveriges historiska orglar från 1773 har varit en viktig källa, vars innehåll författaren gjort tillgängligt för sentida läsare.

Med kyrkan som centrum för musik och utbildning skildrar boken även skolgången vid Växjö gamla gymnasium, numera Karolinerhuset, djäknarnas levnadsförhållanden, organisterna i Växjö domkyrka genom tiderna, bl. a. domkyrkoorganisten Jöns Muncks levnadsöde och hans benämning på orgeln, som också blev denna boks titel; Speldonet.

Vidare behandlas musiklivet i Växjö genom tiderna, speciellt körverksamheten, domkyrkans orglar och psalmböckerna. Andra inslag är klockgjutning, forna tiders stadsbebyggelse och omgivningarna i Växjö, stadsbranden 1740, vägförhållanden på 1600-1700-talet, färgstaka personligheter m.m.

Många historiska gestalter träder läsaren till mötes i talrika citat, av vilket detta kan vara ett: Skalden Johan Henrik Kjellgren färdas i juli månad 1789 till sin bror kyrkoherden i Skatelöv under sex dagar och gör ett nattuppehåll i Mjölby gästgiveri och skriver: *"Den 1 Julii anlände om aftenen till Mjölby. Här var som bäst ett stort gille, kallat DyngCalas. En förunderlig blandning i lukt av mat, hästlort, brännvin, öl, Bondfis och Toback. Godt rum, god soupée, god säng och godt Caffé om måron. Gästgivaren en kamrerare i puderskjorta och gröna tofflor. Resa den dagen 6. 5/8 mil."*

En mycket innehållsrik bok som ger en intressant läsning inte bara för orgelintresserade, utan för alla som gillar svensk kulturhistoria.

Boken är utgiven av

Orgelgruppen i Växjö

Pris: 500 kr

Boken utkommer i december 2015

Kontaktpersoner boken kan beställas av:

SigBrit Fors, *ordförande*

Mobil 070-307 94 08

E-post sigbrit.fors@comhem.se

Åke Uhlander, *kassör*

Mobil 070-291 10 41

E-post ake.uhlander@telia.com

Jan Forsberg: Speldonet – Cahmanorglar 1674-1737

– En tongivande byggnadskonst, 650 sidor

Om ett musikliv dokumenterat i en bok om orglar såväl som profant musikliv har eldsjelen Jan Forsberg, Växjö, under tio år skapat ett referensverk med otroligt givande läsning – kunskap nyttig för kyrkans företrädare likaväl som för framtida forskning.

Denna djupgående dokumentation har två huvudspår: De tyska orgelbyggarmästarna Cahmans roll för den svenska orgelbyggartraditionen under 16- och 1700-talen samt orglarna i Växjö domkyrka. Med dessa två utgångspunkter samlar Forsberg dokumentation ur befintlig forskning, egna efterforskningar och kommentarer, publicerar ett rikt fotomaterial och inte minst: han åskådliggör tekniska funktioner med egna skisser som i sig är framstående konstverk.

Den svenska orgelbyggarkonsten från barocken hämtar sin starkaste influens från den nordtyska skolan med sin främste företrädare mästaren Arp Schnitger. En av de orgelbyggare som fortsatte Schnitgers stilideal var Hans Henrich Cahman, som sedermera kom till Sverige och Landskrona. Eftersom Växjö behövde en orgel engagerades Cahman 1688 för att bygga en läktarorgel i Växjö domkyrka. Orgeln stod färdig 1691 och ett mindre antal orglar i närliggande kyrkor byggdes samtidigt. Efter nära femtio års tjänst brann orgeln ned 1740.

Hans Henrich blev kallad till Uppsala 1692 för att bygga Sveriges största orgel i Uppsala domkyrka. Denna orgel stod klar först 1699 och Hans Henrich hann under tiden bygga många andra orglar, innan han dog 1699 kort tid efter att den stora orgeln blivit färdig. Redan 1702 drabbades även Uppsala domkyrka av en förödande brand, som ödelade den nya orgeln.

Familjen Cahman hade flera barn, av vilka sonen Johan Niclas Cahman, född 1674, fortsatte faderns tradition som orgelbyggare och fick sedermera epitetet ”den svenska orgelbyggarkonstens fader”.

Det fanns alltså en mycket framgångsrik familj Cahman i Sverige och med den skapades en stolt orgelbyggartradition som levde vidare under decennier. Det kan man dessvärre inte påstå om de praktfulla Cahman-orglarna, där de flesta ödelades av eldsvådor. De enda orglarna som idag finns kvar i spelbart skick av Cahman är Johan Niclas orgel i Leufsta bruk samt fadern Hans Henrichs orgelpositiv i Växjö Museums kyrksal.

Boken ”Speldonet” har ett mycket stort antal fullständiga dispositioner av historiska orglar från hela landet. Dessutom finns historik angående många orgelverk. Här finns också ingående beskrivning och dokument om hur musiklivet i Växjö domkyrka fungerat, i stort sett från medeltiden och med levande porträtt av anställda musiker fram till våra dagar. Här finns också beskrivning av musiken utanför kyrkans väggar, inte endast i Växjö utan i hela landet, och hur musiklivet varit organiserat.

Det här är inte en bok man har på nattduksbordet och läser klart på en vecka innan man somnar. Den innehåller i själva verket en intressant historik som inte endast handlar om orglar och kyrkor. Den handlar också om livet från medeltiden och framåt, om umbäranden och om livets villkor. Det här är en bok man läser ett avsnitt i taget. I själva verket är det ett mycket angeläget referensverk, inte minst om våra kyrkor, men också som ytterligare underlag för forskning.

Recension av **Björn W Stålne**/E.d. kyrkomusiker/E.d. musikjournalist

”Ett praktverk med Forsbergs egna skisser av hög kvalitet kring tekniska funktioner...”

Rekommenderar boken till den som är intresserad av något av det bästa vi haft inom svenskt orgelbyggeri...”

Ur notis i **ORGELforum** Nr 2/2015 av ordföranden i Svenska Orgelsällskapet **Jan Cedmark**.

Författaren **Jan Forsberg**, vice ordförande, Orgelgruppen i Växjö,

är en mångkunnig man, med ett mångårigt intresse för orgelmusik och för orgeln som instrument och han är en av Sveriges främsta experter på mekaniska musikinstrument, av vilka han renoverat ett flertal. Han vet också mycket om klockor och har renoverat astronomiska ur.

Som anställd vid Växjö kommun var han ansvarig för sjöarna Växjösjön och Södra Bergundasjöns restaurering och har även rekonstruerat Smålands största vattenhjul och renoverat tillhörande kvarnbyggnad vid Vartorp.

Efter många års forskningsarbete kring orgelbyggaren Hans Henrich Cahman, Cahmanorgeln och hur orgelbyggnadskonsten infördes till Sverige är hans unika kulturhistoriska dokument klar för utgivning.